

İSTANBUL'DA MEKÂNSAL GELİŞMENİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

Nuran ZEREN GÜLERSOY

Azime TEZER

Reyhan YİĞİTER

ÖZET

Türkiye'nin dünya kenti olma özelliğini gösteren en önemli kentsel yığılma alanı olan İstanbul, bu çalışmada diğer dünya kentleri ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı kentleşme sonucunda ortaya çıkan problemlerin İstanbul ölçeğinde hangi boyutta ortaya çıktığı ve kentin mekânsal gelişme dinamikleri çalışma kapsamında ele alınan konulardır.

İstanbul'da yaşanan plansız ve kontrol edilemeyen kentsel gelişmenin gelecekte yaratacağı sorunları ortaya koymak ve bu sorunlara dikkat çekmek İstanbul'un geleceğe yönelik planlama kararlarının üretilmesinde ve uygulanmasında büyük önem taşımaktadır.

GİRİŞ

1950'li yıllardan beri hızlı ve düzensiz bir mekânsal gelişme ve toplumsal değişme süreci yaşayan İstanbul'da, özellikle 1980'li yıllardan sonra kentin kendine özgü doğal yapısının ve tarihsel değerlerinin hızla yok olduğu, yasalara ve planlama ilkelerine aykırı yapılaşmış alanlara yeni yasalarla ve mevcut durumu onaylama amacına yönelik planlarla yasal kimlik kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu gelişmelere koşut olarak kentin sosyal yapısında da benzer dönüşümler yaşanmaktadır.

İstanbul'da farklı dönemlerdeki mekânsal gelişmeler değerlendirildiğinde, planlanan durumdan farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle yasal çerçevedeki değişiklikler, politik baskılar ve rant kaygılarıyla İstanbul Nazım İmar Planlarında sürekli vurgulanan "kentin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunarak fiziki gelişmesinin sağlanması" ilkesi gerçekleştirilememektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanan 1/50000 ölçekli Nazım Plan Raporu'nda, İstanbul'daki yerleşik alanların yaklaşık %55'inin gecekondular alanı olduğu, düzensiz yapılaşma olarak tanımlanan alanlarla birlikte bu oranın %75'e yükseldiği belirtilmektedir (İBB,1995). İstanbul Valiliği'nin 1992 belirlemelerine göre İstanbul'da ruhsatlı konut sayısı 850.000, imar afları ile yasallaşan konut sayısı 750.000. kaçak konut sayısı ise 400.000'dir (Sönmez, 1994). DPT verilerine göre gecekonduların %17'si doğrudan hazine arazilerine, %56'sı da yasal olmayan yollarla başkasından devir alınan kamu arazileri üzerine yapılmıştır (Sönmez, 1994).

DÜNYANIN BÜYÜK KENTSEL YIĞILMA ALANLARI İÇİNDE İSTANBUL

Tablo 1'de 1990 yılı verilerine göre dünyanın 30 büyük kentsel yığılma alanı (urban agglomeration) görülmektedir (Habitat. 1996). Bu sıralamada İstanbul nüfus büyüklüğü yönünden diğer kentlerle karşılaştırıldığında 25. sırayı almaktadır. 1980-1990 yılları arasında yıllık ortalama büyüme hızı yönünden değerlendirildiğinde de 6. sıradadır. Yıllık ortalama nüfus artışında ise 211.000 kişi ile 10. sırada görülmektedir.

Tablo 1 - 1990'da Dünyanın Büyük Kentsel Yığılma Alanları (Habitat, 1996)

Kentsel Yığılma Alanları	Nüfus (Bin)	Yorumlar	Yıllık ortalama nüfus artışı 1980-1990 (Bin)	Yıllık ortalama büyüme hızı 1980-1990 (%)
Tokyo	25,013	Büyük Tokyo metropoliten alanı alınırsa nüfus 31.6 Milyon olabilir	316	1.4
New York	16.056	1990'da CMSA'da ¹ 19.3 Milyon	46	0.3
Mexico City	15,085	Çok-merkezli metropoliten bölge değerlendirilirse birkaç milyon daha fazla olabilir	120	0.8
Sao Paulo	14.847	Geniş metropoliten bölge nüfusedir	275	2.1
Şangay	13.452	Geniş metropoliten bölge nüfusedir	171	1.4
Bombay	12,223	Şehir sınırının genişlemesinin en büyük nedeni 1980-1990 arasındaki hızlı nüfus artışıdır	416	4.2
Los Angeles	11,456	1990'da CMSA'da 14.53 Milyon	193	1.9
Pekin	10,872	Bu, nüfus geniş metropoliten bölge nüfusedir, şehir merkezi çok daha küçük nüfusa sahiptir.	184	1.9
Kalküta	10,741	Kentsel yığılma alanı	171	1.8
Buenos Aires	10,623	Kentsel yığılma alanı	72	0.7
Seul	10,558		228	2.5
Osaka	10,482	Standart metropoliten ekonomik alan ölçüldüğünde nüfus çok daha büyük olabilir	49	0.5
Rio de Janeiro	9,515	Metropoliten alan	73	0.8
Paris	9.334	Kentsel yığılma alanı	40	0.4
Tianşen	9,253	Metropoliten bölgenin nüfusu; şehir merkezindeki nüfus bu nüfusun yansı	199	2.4
Jakarta	9,250	Geniş Metropoliten bölgenin nüfusu, bu nüfusun hemen hemen iki katı	327	4.4
Moskova	9,048	Kentsel yığılma alanı	91	1.1
Kahire	8,633	Büyük Kahire Bölgesi'nin nüfusu bu nüfustan birkaç milyon fazla	178	2.3
Delhi	8,171	Kentsel yığılma alanı	261	3.9
Manila	7,968	Kentsel yığılma alanı	201	3.0
Karaçi	7,965	Bazı yerel tahminler bu nüfusun biraz azım göstermektedir	294	4.7
Lagos	7,742	Bu nüfus 1991 sayımı ile karşılaştırdığında yüksek görünmektedir	336	5.8
Londra	7,335	Bu nüfus Metropoliten bölge sınırları içinde 12.5 milyon olabilir	-41	-0.5
Şikago	6.792	Geniş CMSA'da ¹ 8.240.000	1	0.0
İstanbul	6,507	Kentsel yığılma alanı	211	4.0
Lima	6,475	Lima-Callao Metropoliten alanı	204	3.9
Essen	6.353	Kentsel yığılma alanı	2	0.0
Tahran	6,351	Kentsel yığılma alanı	128	2.3
Bangkok	5,894	Bangkok Metropoliten Alanı nüfusedir; Büyük Bankok Alanı veya Metropoliten bölgesi birkaç milyon fazla olabilir	117	2.2
Dakka	5.877	İstatistiksel Metropoliten alanı	267	6.2

¹ CMSA - Consolidated Metropolitan Statistical Area

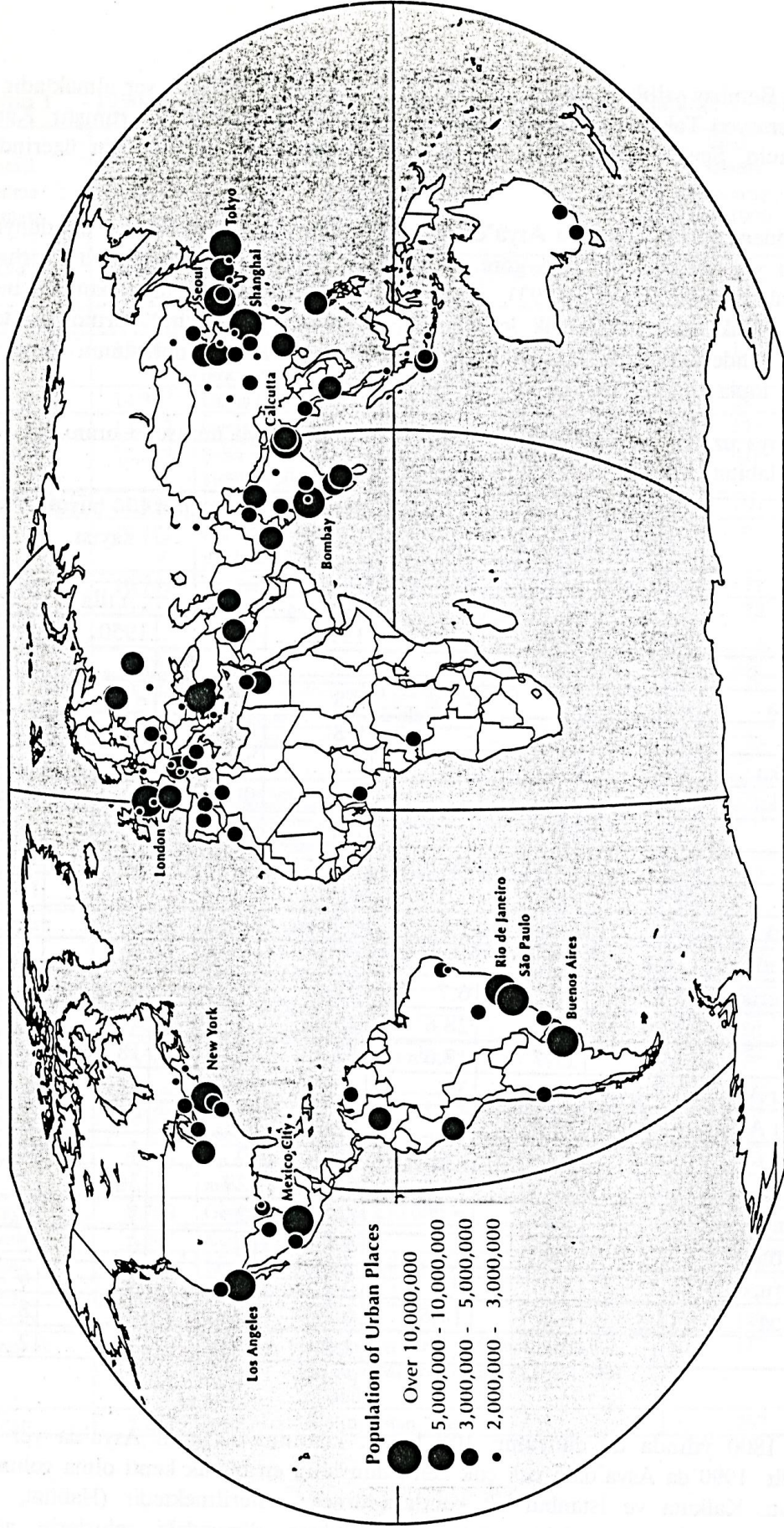
Bu sıralamada Bombay yıllık ortalama 416.000 kişi artışla birinci sırada yer almaktadır. Üç kentsel aglomerasyon Tokyo, Jakarta ve Lagos'ta nüfus 300.000'den fazla artmıştır. Karaçi, Delhi, Sao Paulo, Seul, Dakka, Lima ve İstanbul'da bu değer 200.000' in üzerindedir (Habitat,1996).

Bu şehirlerin önemli bir bölümünün Asya'da yer aldığı görülmektedir. Tablo 2'de dünyanın büyük kentleri yer aldıkları kıtalara göre gruplanmıştır. Şekil 1'de de dünya üzerindeki konumları görülmektedir (Brunn, 1993). Asya, 1950'lerden itibaren dünya ekonomisindeki rolüne koşut olarak dünyanın büyük kentlerinin önemli bir bölümünü barındırmaktadır. Tarihsel süreç içinde bakıldığında, Asya her zaman dünyanın kentsel nüfusunun ve pek çok büyük kentinin toplandığı bir kıta olmuştur.

Tablo 2 - Dünya üzerindeki 100 büyük kentin nüfusunun dünya nüfusuna oranı ve yıllara göre sayıları (Habitat, 1996)

Bölgeler	Kentsel nüfusun dünya nüfusuna oranı (%)		Milyonluk kentlerin dünya nüfusuna oranı (%)		Dünyanın 100 büyük kentinin sayısı		
	Yıllar		Yıllar		Yıllar		
	1950	1990	1950	1990	1800	1950	1990
Afrika	4.5	8.8	1.8	7.5	4	3	8
Doğu Afrika	0.5	1.7	-	0.8	-	-	-
Orta Afrika	0.5	1.0	-	0.8	0	0	1
Kuzey Afrika	1.8	2.8	1.8	3.2	3	2	5
Güney Afrika	0.8	0.9	-	0.8	0	1	0
Batı Afrika	0.9	2.6	-	2.0	1	0	1
Amerika	23.7	23.0	30.1	27.8	3	26	27
Karayipler	0.8	0.9	0.6	0.8	1	1	0
Orta Amerika	2.0	3.3	1.6	2.7	1	1	3
Kuzey Amerika	14.4	9.2	21.2	13.1	0	18	13
Güney Amerika	6.5	9.7	6.7	11.1	1	6	11
Asya	32.0	44.5	28.6	45.6	64	33	44
Doğu Asya	15.2	19.7	17.6	22.2	29	18	21
Güneydoğu Asya	3.7	5.8	3.4	5.6	5	5	8
Güney-orta Asya	11.2	14.8	7.0	14.6	24	9	13
Batı Asya	1.8	4.1	0.6	3.3	6	1	2
Avrupa	38.8	22.8	38.0	17.9	29	36	20
Doğu Avrupa	11.8	9.3	7.7	6.3	2	7	4
Kuzey Avrupa	7.7	3.4	9.0	2.1	6	6	2
Güney Avrupa	6.5	4.0	6.7	3.2	12	8	6
Batı Avrupa	12.8	6.2	14.6	6.2	9	15	8
Okyanusya	1.1	0.8	1.6	1.3	0	2	2

Tablo 2'de 1800 yılında da dünyanın 100 büyük kentinin 64'ünün Asya'da yer aldığı görülmektedir. 1990 da Asya'daki pek çok kent, dünyanın en büyük kenti olma yolundadır. Tokyo, Pekin, Kalküta ve İstanbul bu kentlere örnek gösterilmektedir (Habitat, 1996). 1990'larda dünya ekonomisindeki yapısal değişiklikler, dünyadaki şehirlerin göreceli önemlerinin tekrar gözden geçirilmesini ve pek çok şehrin de fiziksel formlarını tekrar şekillendirmesini gerektirmiştir. İstanbul'un da bu fırsatı çok iyi değerlendirmesi gerekir.

Şekil 1 - Dünya'daki Önemli Kentler (Brunn & Williams, 1993)

TÜRKİYE'DE İSTANBUL

Türkiye'nin %1'inden az (%0,71) bir alan üzerine kurulmuş olan İstanbul, 1990 verilerine göre ülke nüfusunun %12.94'ünü barındırmaktadır. Türkiye nüfusu içinde İstanbul ilinin payı 1950'li yıllara kadar %5 civarında iken, bu oran 1975'ten sonra %10'un üzerine çıkmıştır (Tablo 3). Türkiye ve İstanbul'da 1955 yılına kadar, önceki döneme göre nüfus artış oranları az farklı iken 1955 yılında bu oran hızlı bir değişim göstermiştir. 1955 yılında Türkiye'de artış oranı %14.88 iken İstanbul'da %31.49 olmuştur (Kal'a ve Murat, 1997a). Bu ani ve hızlı değişim İstanbul'un mekânsal gelişimini yönlendirmiştir.

Tablo 3 - Türkiye ve İstanbul'da nüfusun gelişimi ve artış oranları (Kal'a ve Murat, 1997a).

Yıllar	Türkiye	İstanbul	İstanbul /Türkiye Oranı (%)	Önceki Döneme Göre Artış Oranı (%)	
				Türkiye	İstanbul
1927	13,648.270	806.863	5.91		
1935	16.158.018	883.599	5.47	18.39	9.51
1940	17,820.950	991.237	5.56	10.29	12.18
1945	18.790.174	1.078,399	5.74	5.44	8.79
1950	20.947.188	1.166.477	5.57	11.48	8.17
1955	24.064.763	1.533.822	6.37	14.88	31.49
1960	27.754.820	1.882.092	6.78	15.33	22.71
1965	31,391.421	2.293.823	7.31	13.10	21.88
1970	35.605.176	3.019.032	8.48	13.42	31.62
1975	40.347.719	3.904.318	9.68	13.32	29.32
1980	44,736.957	4.741.890	10.60	10.88	21.45
1985	50.664.458	5.842.985	11.53	13.25	23.22
1990	56.473.035	7.309,190	12.94	11.46	25.09
1997	62.865.574	9.198809	14.63	11.31	25.85

İstanbul, Antalya, Kocaeli ve Urfa'dan sonra nüfusu en hızlı artan il durumundadır. İstanbul nüfusu her yıl %041.3 artış göstermektedir. İstanbul'da nüfus hızla artarken doğal nüfus artışı giderek azalmaktadır. Nüfus göçle artmaktadır. 1990 verilerine göre İstanbul nüfus yapısında İstanbul doğumlular azınlıkta kalmaktadır. İstanbul'un 1950 sonrasında hiç göç almamış olması durumunda bugünkü nüfusunun ancak 2,5 milyona ulaşacağı hesaplanmıştır. İstanbul nüfusunun ancak %37'si İstanbul doğumludur, %63'ü İstanbul dışı doğumludur. İstanbul nüfusunun %22.4'ünü Karadenizliler, %12'sini Doğu Anadolu'dan gelenler, %6'sını Marmara Bölgesi'nin diğer illerinden gelenler, %1.6'sını Ege Bölgesi'nden gelenler oluşturmaktadır (Kal'a ve Murat, 1997b). İstanbul'a en fazla göç vermiş olan iller sırasıyla Sivas, Trabzon, Ordu, Malatya, Tokat, Sinop, Rize ve Samsun'dur. İstanbul tarihin her döneminde göç almıştır. İstanbul'a ilk büyük göç hareketi 1950-1955 yılları arasında olmuştur. 1955-1965 arasında biraz hafifleyen göç dalgası ikinci atağı 1965-1975 yılları arasında yapmıştır. 1980'lerde ve özellikle 1985'den sonra göç hareketi daha da hızlanmıştır (Tablo 4). Günümüzde de geleceğe doğru artan bir hızla sürmektedir. Göç ve ona bağlı olarak gelişen gecekondu alanları İstanbul'u biçimlendiren en önemli etken olarak görülmektedir.

Tablo 4 1965-1990 yılları arasında Türkiye ve İstanbul'daki nüfus ve göç değerleri (Kal'a ve Murat, 1997b, DİE)

TÜRKİYE				İSTANBUL				
YILLAR	NÜFUS	İÇ GÖÇ*	NÜFUSA ORANI (%)*	NÜFUS	ALDIĞI GÖÇ*	VERDİĞİ GÖÇ*	NET GÖÇ*	NÜFUSA ORANI (%)*
1965	31,391,421			2,293,823				
1970	35,605,176	3,244,724	10.33	3,019,032	714,126	163,974	550,152	23.98
1975	40,347,719	3,421,025	9.6	3,904,318	683,540	242,298	441,242	14.61
1980	44,736,957	2,711,249	6.72	4,741,890	559,326	268,484	290,842	7.44
1985	50,66,4458	2,885,884	6.45	5,842,985	578,380	279,205	299,175	6.3
1990	56,473,035	4,065,173	8.02	7,309,190	995,717	339,040	656,677	11.2

* Sırasıyla 1965-1970, 1970-1975, 1975-1980, 1980-1985, 1985-1990 dönemlerindeki değerlerdir.

İstanbul'da işgücü yapısı da Türkiye genelinden çok farklıdır. Türkiye genelinde hakim sektör %54 oranı ile tarımken, İstanbul'da %33 payla imalat sanayi başta gelmekte, onu toptan ve perakende ticaretle, toplum hizmetleri, sosyal ve ferdi hizmetler takip etmektedir. Türkiye'nin en büyük 500 sanayi firmasının 242'si İstanbul Sanayi Odası üyesidir. Türkiye'de müteşebbis, müdür ve üst kademe yöneticilerinin %33.4'ü, ticaret ve satış personelinin %28'i İstanbul'da çalışırken tarımla ilgili işlerde çalışanların payı %1 civarındadır. İstanbul'da ücretle çalışanların payı %75'dir. Bu oran Türkiye'de %39'dur. Türkiye'deki toplam ücretlilerin %21'i İstanbul'da çalışmaktadır. Kişi başına milli gelirden Türkiye genelinde Kocaeli'nden sonra ikinci sırayı almaktadır (Sönmez, 1994). İstanbul'da imalat sektörü yanında ticaret ve hizmet sektörlerinin de kentin biçimlenmesinde önemli etkileri görülmektedir. Kentin tarihi silüetini değiştiren yüksek büro binaları, beş yıldızlı oteller, büyük alışveriş merkezleri bu sektörlerdeki gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Eğitim sektöründeki gelişmeler, özel okullar ve vakıf arazilerine tahsis edilen arazilerde kentin istenmeyen yönlere gelişmesine neden olmaktadır.

İstanbul, 1986-1990 döneminde Türkiye genel bütçesine 303.5 trilyon TL. lik (%38.7) vergi katkısına karşılık devlet harcamalarından 74.2 (%7) trilyonluk bir pay almıştır. İstanbul, Kocaeli ve Bursa ile birlikte bütçe gelirlerinin yarısını sağlamakta, ancak harcamalardan %15 pay almaktadır. Bu durum devlet ve yerel yönetim hizmetlerinin yetersizliğine neden olmaktadır.

İstanbul, Türkiye'de motorlu araçların %24'üne sahiptir. İstanbul hava taşımacılığının merkezi durumundadır. Atatürk Havalimanına inen-kalkan uçak sayısı 1985'de 53 000 iken 1991'de 82 000'e, yolcu sayısı 3,5 milyondan 5,2 milyona yükselmiştir. Uçakların %68'ini Türk, %32'sini yabancı uçaklar oluşturmaktadır. Ulaşımındaki gelişmeler ve özellikle iki yakayı birbirine bağlayan köprü ve çevre yolları, mekânsal gelişimde önemli bir yönlendirici durumundadır (Tezer, 1997).

İSTANBUL'DA MEKÂNSAL GELİŞME

1950'li yıllardan günümüze kadar İstanbul'da yapılaşmış alanların yıllara göre dağılımı Tablo 5'de ve Şekil 2'de görülmektedir. Halihazır haritalar üzerindeki verilerin bilgisayara aktarılması ile elde edilen yapılaşmış alanlar. İstanbul'da 1955 ve 1993 yılları arasındaki mekânsal gelişmeyi göstermektedir (Tezer, 1997). İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) yetki sınırları içindeki alanda, yapılaşmış alan büyüklüklerini gösteren değerlere göre 1955-1975 yılları arasında toplam alanda artış %171, Avrupa

Yakası'nda %163 iken bu oran Anadolu Yakası'nda %186 olmuştur. 1975-1993 yılları arasında ise toplam alanda %158, Avrupa Yakası'nda %119 artış olurken bu oran Anadolu Yakası'nda %225 olmuştur. Nüfustaki gelişmeye paralel olarak yapılaşmış alanlardaki artış Anadolu Yakası'nda Avrupa Yakası'ndan daha büyüktür.

Sonuç olarak, 1955'ten 1993 yılına kadar olan dönemde İstanbul'da Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki mekânsal gelişme değerlendirildiğinde, göç ile artan nüfusa paralel olarak, 1980'li yıllardaki yapılaşmış alan büyümesi diğer dönemlere oranla daha yüksektir. Şekil 3'te İstanbul'da yapılaşmış alan oranlarının farklı dönemlere dağılışı gösterilmektedir (Tezer, 1998).

1993 yılındaki toplam yapılaşmış alanların %14'ü 1955 yılına, %10'u 1965 yılına, %14'ü ise 1975 yılına kadar ortaya çıkmıştır. En önemli artış %47 ile 1986 döneminde gerçekleşmiştir. 1993 yılına kadar olan yedi yıllık dönemde dahi, 1980'li yıllar öncesinde ortaya çıkan gelişmeden daha büyük artış (% 15) olmuştur.

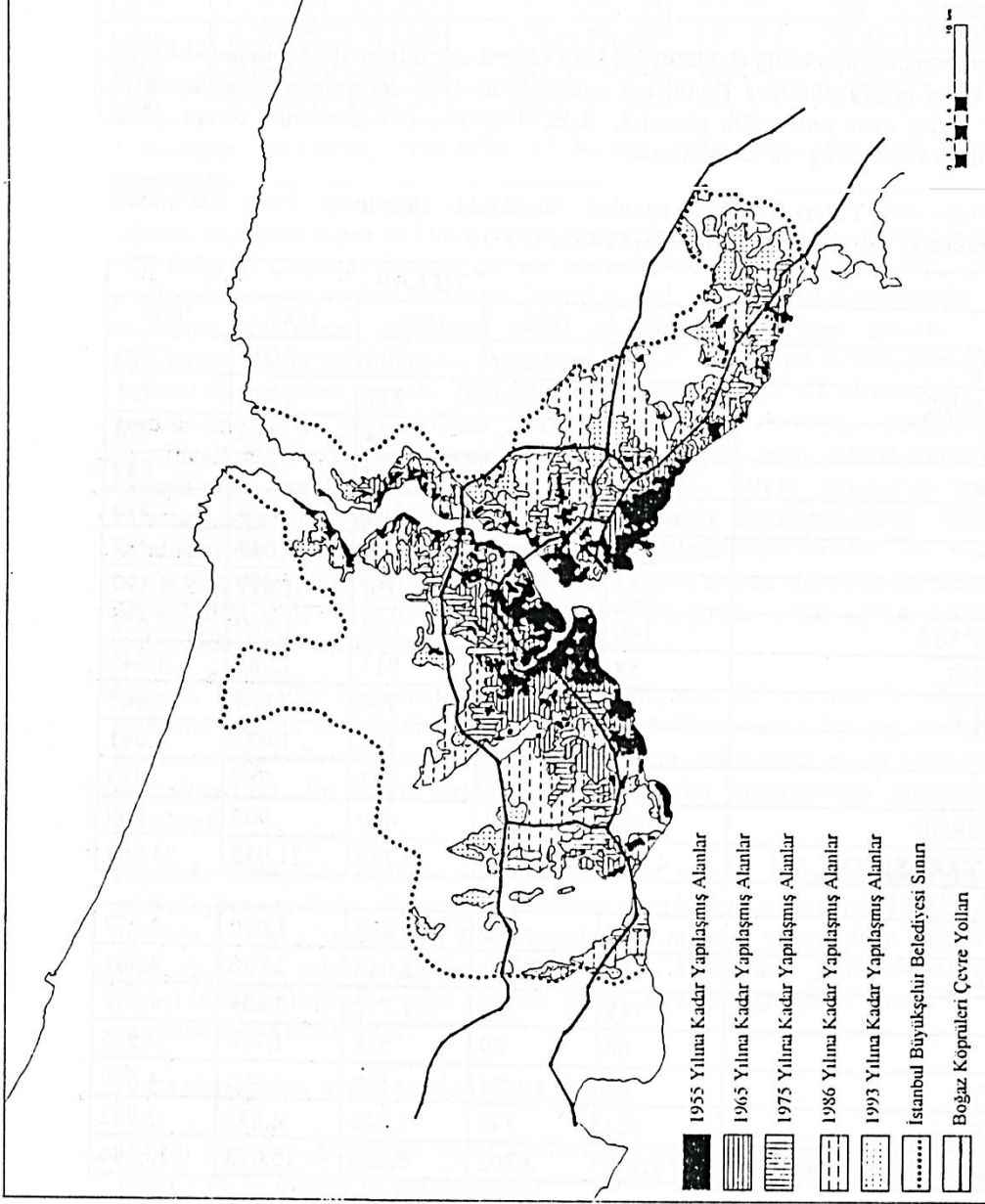
Tablo 5 1955-1993 Yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yetki Alanındaki İlçelerde yapılaşmış alan büyüklükleri - (Ha) (Tezer, 1997)

	YILLAR				
	1955	1965	1975	1986	1993
BAKIRKÖY	640	1.569	2,705	7.003	7.090
BAYRAMPAŞA	29	454	517	736	751
BEŞİKTAŞ	219	274	534	936	936
BEYOĞLU	520	. 623	809	849	849
EMİNÖNÜ	334	349	381	376	376
EYÜP	280	583	721	1,043	1.487
FATİH	951	1,005	1,050	1,077	1,197
G.OSMANPAŞA	146	328	670	1,600	1.652
KAĞITHANE	58	335	813	1.082	1,345
K. ÇEKMECE	51	389	986	3.864	4,167
SARIYER	338	391	428	1.675	2,061
ŞİŞLİ	299	633	723	789	789
ZEYTİNBURNU	243	317	459	905	969
AVRUPA YAKASI TOPLAM	4,108	7,250	10,769	21,935	23,669

BEYKOZ	281	430	495	1.030	2.077
KADIKÖY	930	1,552	2,018	2,928	2.961
KARTAL	341	837	1,792	3,659	4.549
PENDİK	65	89	538	1,758	2,935
ÜMRANİYE	47	51	369	3,465	4.860
ÜSKÜDAR	524	743	1,046	2,833	2,962
ANADOLU YAKASI TOPLAM	2,188	3,702	6,258	15,673	20,344

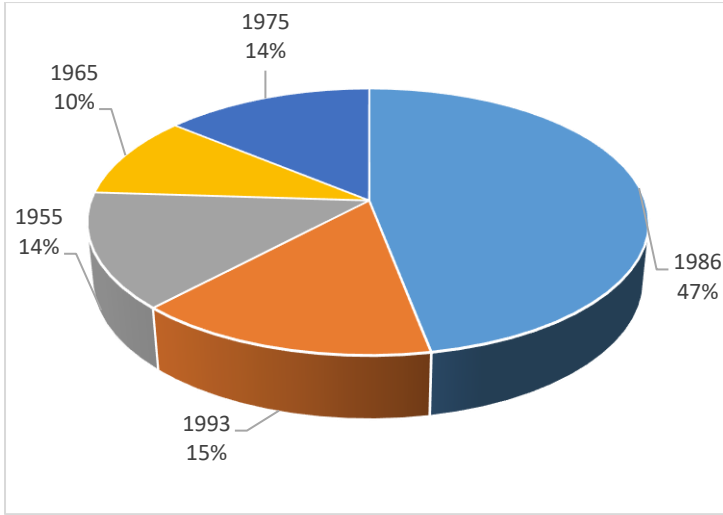
İSTANBUL TOPLAM	6,296	10.952	17,054	37,608	44.013
-----------------	-------	--------	--------	--------	--------

Şekil 2 1955-1993 yılları arasında İstanbul'un mekânsal gelişimi

Şekil 3 İstanbul'da 1955-1993 yılları arasında beş dönemde yapılaşmış alan oranları (Tezer, 1998)

SONUÇLAR

Hızlı ve plansız kentleşme, doğal yapıya uygun olmayan politik kaygılarla ve rant baskısıyla verilen planlama kararları, merkezi ve yerel yönetimlerin çözemedikleri çeşitli altyapı ve diğer yerel hizmetlere ilişkin sorunları ortaya çıkarmıştır. Su baskınları, hava, su, toprak ve gürültü kirliliği gibi çevre sorunları giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Düzensiz ve plansız gelişme dışında İstanbul'da planla getirilen kentsel alan kullanımları da zaman zaman etkileri ve sonuçları düşünülmeden gelişigüzel verilmektedir. Örneğin Doğu yakasında Ümraniye, Dudullu, Pendik, Kurtköy, Diliskelesi ve Gebze'de Nazım Planla sanayi alanları kurulmuştur. Batı yakasında ise, Haliç ve Alibeyköy sanayi tesisleri ile Küçükköy ve İkitelli sanayi alanları da Nazım Plana bağlı olarak gelişmiştir. Yine planlarda bu sanayi alanları için de konut alanları ayrılmıştır.

Ancak nüfusun tahminlerin üzerinde artması, uygulama planlarının zamanında yapılamaması, nazım planda ayrılan iskân alanlarının yetersiz kalmasına neden olmuş; kente göç eden ve sanayi alanlarında çalışan insanlar işyerlerine yakın olan çevrelerinde kendi konut gereksinimlerini kendileri karşılamaya başlamış ve planla getirilen sanayi alanları çevrelerinde gecekondular yayılmıştır. Bu durumdan en çok etkilenen alanlar, çevre yollarının sağladığı ulaşım olanaklarından da yararlanan Doğu yakasında Üsküdar-Şile yol bağlantısı ile Dudullu organize sanayiinin bulunduğu Elmalı, Ömerli havzalarıdır; Batı yakasında ise Haliç ve Alibeyköy havzasıdır. Büyükçekmece havzasının da benzer bir tehdit altında olduğu, Esenyurt ve Finazköy'de de plansız gelişmelerin yaşandığı görülmektedir.

İstanbul'da yaşanan hızlı ve kontrolsüz kentsel gelişmenin ve ortaya çıkan planlama sorunlarının İstanbul kenti içinde çözülemeyeceği açıktır. Bununla birlikte İstanbul'un sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel değerlerin korunması ve geleceğe aktarılması İstanbul için önceliği tartışılmaz bir konudur. İstanbul'un Türkiye içindeki önemi ve dünya kenti olması özelliği; hem bölgesel hem de ülkesel ölçekte kentin dengeli gelişmesini yönlendirecek politika ve planlama kararlarının geliştirilmesini ve bu kararların uygulama araçları ile hayata geçirilmesini gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

- BRUNN, Stanley, D.; Jack F. WILLIAMS; (1993) Cities of the World: World Regional Urban Development Harper Collins College Publisher. New York.
- DİE (1990)“Daimi İkametgâha Göre İç Göçler - 1990” (Yayınlanmamış Veriler)
- HABITAT; (1996) An Urbanizing World. Global Report on Human Settlements, Oxford University Press, Oxford.
- İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi), (1995), 1/50 000 Ölçekli Nazım İmar Planı Raporu. Belbim Matbaası, İstanbul.
- KAL’A, Ahmet, MURAT, Sedat; (1997a), Nüfus ve Demografi 1927 - 1990 I, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- KAL’A. Ahmet. MURAT, Sedat; (1997b), Nüfus ve Demografi 1927 - 1990 II, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- KOCAMAN, Tuncer; BEYAZIT, Sema; (1997) Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri, DPT, Ankara.
- SÖNMEZ, Mustafa; (1994), Grafiklerle 1990’larda İstanbul. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul.
- TEZER, Azime; (1998), Pressures of Urban Development on Forest Land and Water Reservoir Areas, Housing Features: Renewal, Sustainability and Innovation, ENHR 7-11 September.
- TEZER, Azime; (1997), Kentsel Ulaşım Planlamasında (KUP) Arazi Kullanımı - Ulaşım Etkileşiminin Modellenmesi: İstanbul Üzerine Bir Değerlendirme, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.